

Izmaksu pieauguma un sadārdzinājumu riski; risinājumu varianti: VARAM pieredze

Izmaksu pieaugums un sadārdzinājums

- Izmaksu pieaugums: projekta vērtības pieaugums
- Sadārdzinājums: projekta vienības cenas/iepirkuma līguma vienību cenas pieaugums salīdzinājumā ar plānoto

Ministru kabineta lēmumi

- Laika posmā no 2007.g. līdz 2008.g. jautājums par izmaksu sadārdzinājumu ES fondu projektos MK tika skatīts vairākkārtīgi
- Tika izstrādāti un pieņemti vairāki preventīvie pasākumi, lai izvairītos no sadārdzinājuma finansēšanas no valsts budžeta līdzekļiem

Ministru kabineta lēmumi

- Noteikt, ka ar 2008.gada 20.februāri 2004.–2006.gada un 2007.–2013.gada plānošanas periodu Eiropas Savienības fondu līdzfinansētajos projektos radies sadārdzinājums netiek līdzfinansēts no valsts budžeta līdzekļiem
- MK 12.02.2008. sēdes protokollēmums

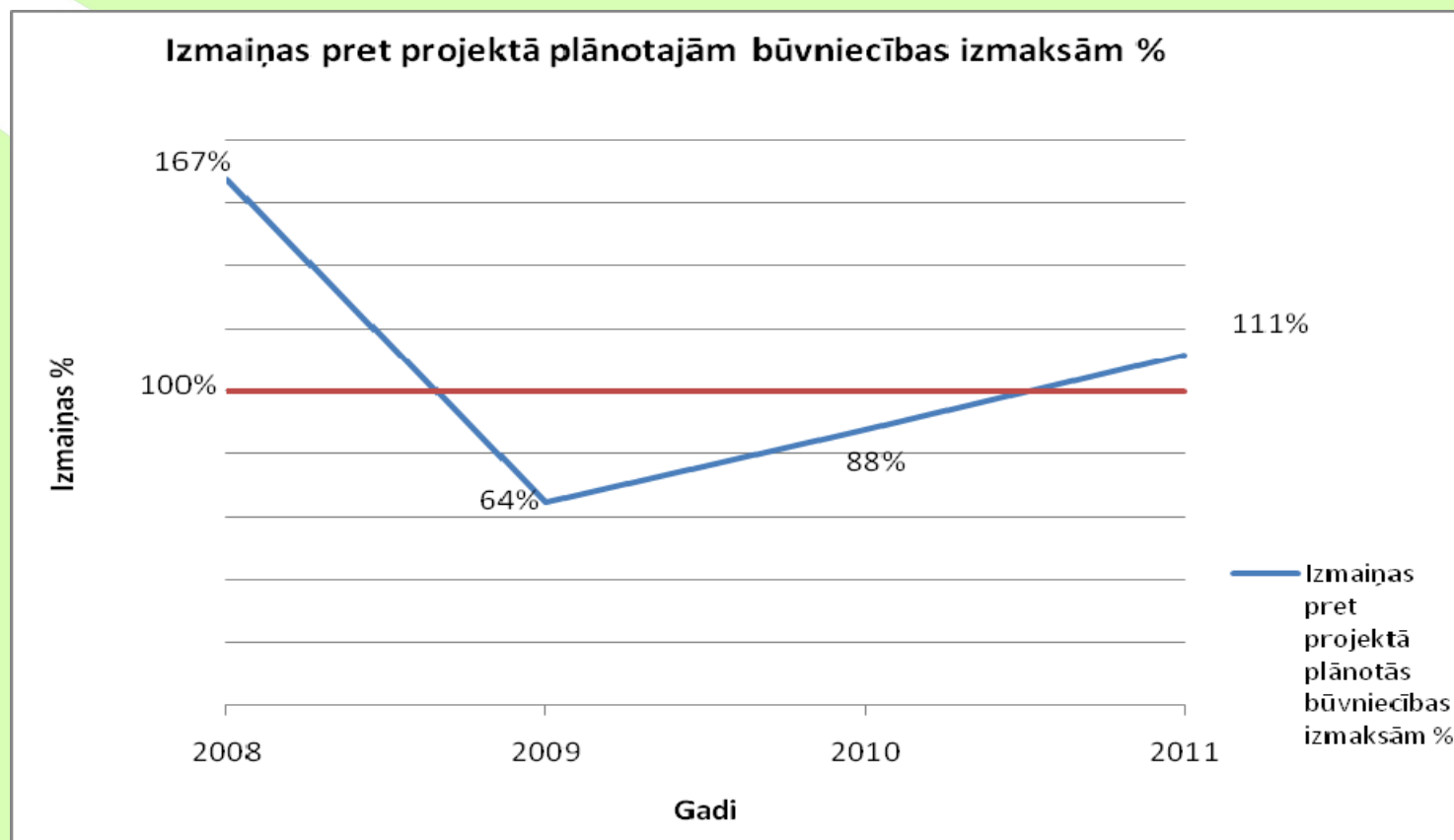
MK lēmumi: 2011.gads

Informatīvais ziņojums "Par izmaksu pieaugumu Eiropas Savienības fondu līdzfinansēto projektu ietvaros" (28.06.2011., MK protokollēmums)

Atbildīgajām un sadarbības iestādēm savlaicīgi informēt potenciālos ES fondu projektu iesniedzējus un finansējuma saņēmējus par riskiem un nosacījumiem saistībā ar izmaksu pieauguma segšanu, uzsverot, ka Eiropas Savienības fondu līdzfinansētajos projektos radies sadārdzinājums, kas nav projekta vai iepirkuma līgumā paredzētā kārtībā objektīvi pamatots, netiek finansēts no publiskiem resursiem. Atvasinātas publiskas personas, kas ir ES fondu finansējuma saņēmēji, lai segtu pamatota sadārdzinājuma izmaksas, var saņemt aizņēmumu normatīvo aktu noteiktajā kārtībā.

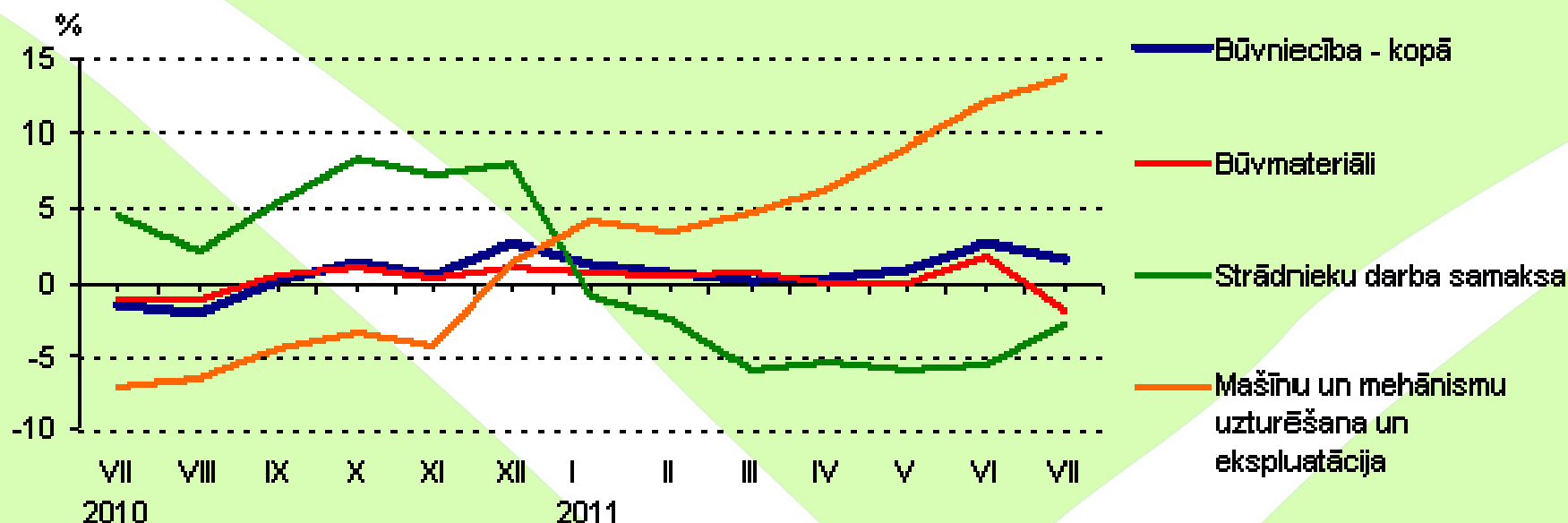

Būvniecības izmaksu dinamika*

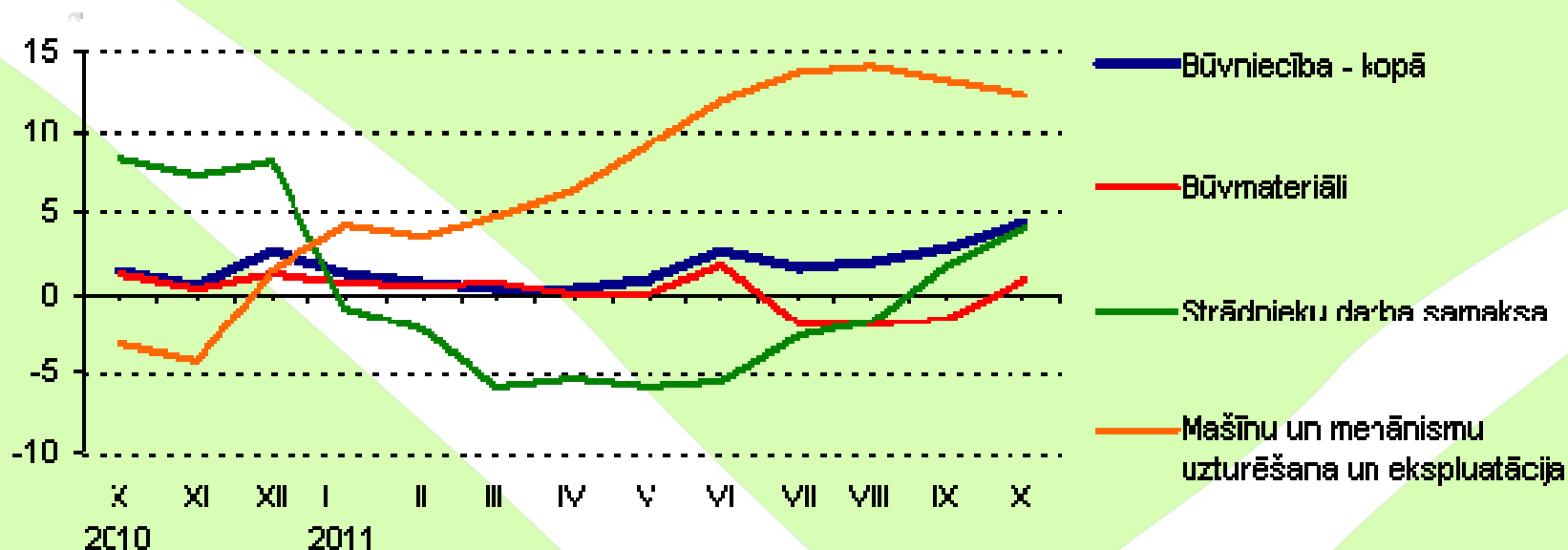
* Lai izvērtētu esošo situāciju, VARAM veica 12 pašvaldību aptauju, kurā noskaidroja no 2008.gada līdz 2011.gadam veikto iepirkumu izmaksu salīdzinājumu pret plānotajām būvniecības izmaksām

Būvniecības izmaksu dinamika

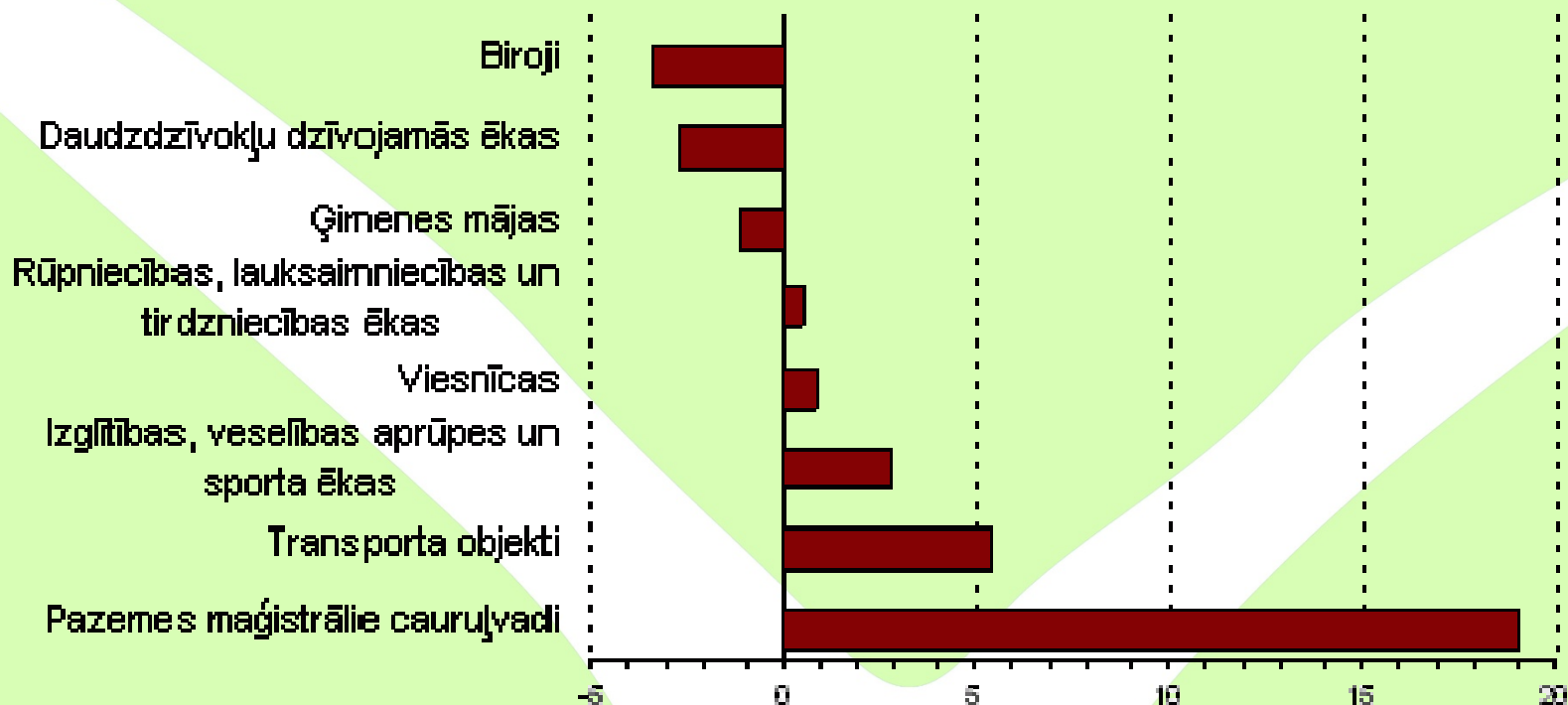
* *CSP dati – jūlijs.* Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka **2011.gada jūlijā, salīdzinot ar jūniju**, būvniecības izmaksas Latvijā samazinājās vidēji par 0,3%. Strādnieku darba samaksa pieauga par 2,1%, izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai – par 2,0%, bet būvmateriālu cenas samazinājās par 2,3%.

Būvniecības izmaksu dinamika

* *CSP dati – novembris.* Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka **2011.gada oktobrī, salīdzinot ar septembri**, būvniecības izmaksas Latvijā palielinājās vidēji par 2,0%. Strādnieku darba samaksa pieauga par 3,7%, būvmateriālu cenas – par 2,4%, bet mašīnu un mehānismu uzturēšanas un ekspluatācijas izmaksas samazinājās par 0,2%.

Būvniecības izmaksu dinamika

* CSP dati – novembris

Sadārdzinājuma pamatotības elementi

- Būvizmaksu dinamika – vai sadārdzinājums atbilst nozares statistikas datiem un vidējām vienību cenām citos projektos;
- Zema tāmju sastādīšanas kvalitāte (peļņas iezīmēšana dažās pozīcijās) – nav iespējams pārliecināties, kas tieši veido izmaksu pieaugumu, salīdzinot divus piedāvājumus, atšķiras izmaksas dažādām pozīcijām (pat līdz 100%), lai gan kopējā cena ir līdzvērtīga
- Nozares specifiskie rādītāji / darba līgumu specifika (CSP: gada laikā būvniecības izmaksu kopējo līmeni visvairāk ietekmēja izmaksu kāpums pazemes maģistrālo cauruļvadu izbūvē);

Sadārdzinājuma pamatotības elementi (II)

- Paredzamā projekta vērtība – nav zināms, vai projekta sagatavošanas laikā bija pieejams pietiekami daudz informācijas izmaksu noteikšanai

Paredzamās līgumcenas noteikšana projekta iesniegumā

- Noteikta gada cena
- Makroekonomiskie rādītāji
- Finanšu rezerve

Nosakot pamatotību, jāņem vērā paredzamajā līgumcenā jau ietvertā rezerve

Izmaksu pieauguma cēloņi: būvniecība

- Nepietiekama konkurence vai negodīgi konkurences paņēmieni. Izpildītājs šajā kategorijā pieņem arī iespējamās pretlikumīgās vienošanās, lai gan šim pieņemumam nav pierādījumu;
- Nesamērīgas prasības pretendentiem, kas neļauj pieteikties konkursiem mazākām būvniecības kompānijām;
- Būvniecības tehnoloģijas maiņa tehniskā projekta stadijā salīdzinājumā ar projektā paredzēto;

Izmaksu pieauguma cēloņi: būvniecība

- Papildus darbu apjomu iekļaušana līgumā (pirms konkursa izsludināšanas), kas nebija plānoti projektu iesniegumā;
- Materiālu un izejvielu cenas pieaugums (pasaules tirgus tendences). Tomēr, Izpildītājs norāda uz to, ka materiālu cenu parasti nosaka līgums starp piegādātāju un klientu, tas ir materiālu cenu svārstības var neilustrēt tirgus tendences, bet šī līguma noteikumu izmaiņas (piemēram, atlaides par apjomu).

Indeksācijas jautājums

- Indeksācija plaši tiek lietota starptautiskā līmeņa konkursos
- Valsts budžeta ierobežojumi
- Indeksācijas mazajos konkursos / vispārīgos būvdarbu konkursos
- Statistikas dati
- Ražotāju apgrozījuma un maksātspējas ietekme uz materiālu cenām

Darba organizācija resora ietvaros

VARAM veido darba grupu (VRAA un VARAM speciālisti), lai izskatītu jautājumus par izmaksu pieaugumu resora ietvaros:

- Vienādi principi
- Objektivitāte
- Prakses uzkrāšana plašākā speciālistu lokā

VARAM izmanto uzkrāto pieredzi citu finanšu instrumentu ieviešanā, kuru ietvaros tādā veidā tiek skatīti arī visu projektu grozījumu pieprasījumi

Iespējamie risinājumi izmaksu pieauguma gadījumā 1

- Pārtraukt esošo iepirkuma procedūru un pirms jaunas iepirkuma procedūras pārsludināšanas, izvērtēt iespēju sadalīt būvdarbu iepirkumu vairākās iepirkuma daļās, pārskatīt iepirkuma procedūrā izvirzītās prasības pretendentiem, tai skaitā prasības attiecībā uz būvdarbu metodēm;
- Iepirkuma procedūras dokumentācijā noteikt prognozēto iepirkuma cenu;
- Pārvērtēt iespējamus tehniskos risinājumus, kas tika izskatīti projekta sagatavošanas laikā, kā rezultātā, iespējams izvēlēties citu – lētāku tehnisko risinājumu projekta mērķa sasniegšanai.

Iespējamie risinājumi izmaksu pieauguma gadījumā 2

- Ja, izvērtējot visus iepriekš minētos apstākļus, tiek secināts, ka iepirkuma izmaksu pieaugums ir radies objektīvu apstākļu dēļ un nav iespējams samazināt pasūtītāja prasības, kas dotu vēlamo efektu, VARAM saskata par iespējamu nepieciešamības gadījumā daļēji samazināt darbu apjomus, vienlaikus sasniedzot tos pašus projekta mērķus.
- Samazinot projekta iesniegumā paredzētos un apstiprinātos fiziskos indikatorus un attiecīgi izmainot projektā sasniedzamo mērķu rādītājus (jo īpaši indikatoru izmaiņas, kas skar plānoto pieslēgumu ūdensapgādes vai kanalizācijas sistēmai skaitu), ir **jāpārskata arī Kohēzijas fonda/ERAF atbalsta likmes pamatotība.**

Iespējamie risinājumi izmaksu pieauguma gadījumā 3

- Pašvaldību īstenoto projektu gadījumā primāri jānovērtē finansējuma saņēmēja iespējas nodrošināt papildus izmaksu segšanu (t.sk. aizņēmums Valsts kasē).
- Joprojām aktuāls jautājums par pamatoto sadārdzinājumu, ja tas tiešām ir iemesls projekta izmaksu pieaugumam.
- VARAM, izskatot vairāku projektu gadījumus konstatēja, ka pārsvarā projektos ir konstatēts izmaksu pieaugums, nevis vienību cenu sadārdzinājums.

Svarīgi

- Ja projekta ietvaros tiek **pieņemts lēmums segt izmaksu sadārdzinājumu**, nepieciešams pārliecināties par projekta dzīvotspējas nodrošināšanu, veicot finanšu analīzes aktualizāciju, tai skaitā analizējot iespējas nodrošināt nepieciešamo finansējumu, piesaistot aizņēmumu, un papildus ieguldījumu **ietekmi uz pakalpojumu tarifu un iedzīvotāju maksātspēju** (klients ir iedzīvotājs, nevis pakalpojuma sniedzējs).

Ūdenssaimniecības projekti

- Tehniski ekonomisko pamatojumu pārstrādā (precizējot un papildinot sadaļas, kuras skar veiktās izmaiņas) un iesniedz komisijā atkārtotai izvērtēšanai un tehniski ekonomiskā pamatojuma akcepta saņemšanai pirms būvprojekta akcepta saņemšanas šādos gadījumos:
 - ja tiek mainīts prioritārās investīciju programmas finanšu apmērs un izmaiņas pārsniedz 20 % no projekta kopējām izmaksām;
 - ja tiek mainīti plānotie prioritārajā investīciju programmā minētie fiziskie apjomi (piemēram, cauruļvadu trašu garumi, izbūvējamo iekārtu jaudas) un izmaiņas pārsniedz 5 % (naudas izteiksmē) no tehniski ekonomiskajā pamatojumā akceptētās prioritārās investīciju programmas būvdarbu apjoma.

Ūdenssaimniecības projekti: ŪBK

- Ja izmaksu pieaugums ir līdz 20%, nepieciešams iesniegt aktualizētu finanšu plānu, iepirkuma plānu, pašvaldības saistības. Kā arī papildus jāizvērtē, kas un no kādiem finanšu avotiem nodrošinās šo izmaksu pieauguma segšanu, un kā tas ietekmēs galvenos finanšu rādītājus (tarifus, pamatlīdzekļus utt.);
- Ja izmaksu pieaugums veidojas no 20% līdz 50%, ir jāveic pilna finanšu analīzes aktualizācija TEP ietvaros, tai skaitā vērtējot, kas nodrošinās sadārdzinājumu un no kādiem finanšu avotiem;

Ūdenssaimniecības projekti: ŪBK

- Ja izmaksu pieaugums ir virs 50% - kopumā šāds sadārdzinājums netiek atbalstīts un faktiski tas ir jauns projekts, jo sākotnēji projektā paredzētais tiek pilnībā mainīts. Šajā situācijā ir iespējams arī papildus variants, ka fiziskie indikatori tiek samazināti tādā apjomā (nemainot projekta mērķus), lai iekļautos robežās līdz 50%. Tā kā daudzos gadījumos, kad izmaksu pieaugums ir virs 50 %, lielu daļu veido tieši apjomi, kas radušies kā papildus darbi – tie būtu jāsamazina līdz pieļaujamajam sliekšnim, jo pretējā gadījumā projektā iekļautos papildus darbus ŪBK neatbalsta, jo tie neattiecas uz projekta mērķu sasniegšanu.

But major projects can go spectacularly over budget

A\$102m

A\$7.2m

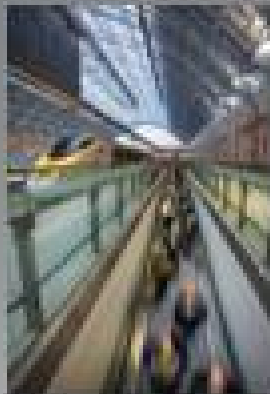
Sydney Opera House

\$5.0bn

\$1.5bn

Denver's International Airport

£9.5bn

£4.7bn

Channel Tunnel

\$14.6bn

\$3.7bn

Boston's Central Artery "The Big Dig"

Izmaksu pieaugums, projekta īstenošanas termiņa pagarināšana

- ☐ Publiskā komunikācija: izmaksu pieaugums virs X% (un finansējuma saņēmējs, publiskā persona) ir gatava segt izmaksu pieauguma no paša budžeta
- ☐ Obligāts publiskais paziņojums
- ☐ Skaidrojums par pieņemto lēmumu
- ☐ Skaidrojums par izvērtētajām alternatīvām

Paldies par uzmanību!

www.varam.gov.lv

Līdzfinansē Eiropas Savienība
ieguldījums Tavā nākotnē!

